

„Komfortzónán kívül” – felsőoktatási tapasztalatok a koronavírus okozta expanziós időszakban

Krankovits Melinda
Széchenyi István Egyetem, Győr

Bevezetés

A tanulmány felhívja a figyelmet, hogy a hallgatói létszámok növekedése ezúttal is kiemelt probléma az egyetemeken, amelynek oka most nem a befelé irányuló létszám növekedése (mint a 2010 előtti időszakban tapasztalható expanszió esetén), hanem a hallgatók tanulmányi életútjai által generált expanszió: megnövekedett átlagos képzési idő, passzív félévek, lemorzsolódás, útkeresés. Emellett megjelentek a 2020-as koronavírus-pandémia által okozott expansziós hatások is a távoktatásban. A tanulmány első része a felsőoktatás hallgatói létszámainak alakulását mutatja be, az expanszió elméleti hátterét ismertetve nemzetközi szakirodalmon keresztül.

A 2019/20-as tanév rendhagyóra sikerült, megjelent a koronavírus kifejezetten expansziós hatása a felsőoktatásban, ami betelerelte a több ezer nappali munkarendben tanuló hallgatót a távoktatás „folyosóira”. A tanulmány célja a felsőoktatási tapasztalatok összefoglalása a hallgatói véleményeken keresztül. A primer adatgyűjtés a Széchenyi István Egyetem hallgatói adatbázisaiból történt, mind a NEPTUN adatbázis, mind a szelearning (Moodle) portál adatainak felhasználásával. Figyelemre méltó, hogy az országos eloszláshoz igazodva a Széchenyi Egyetemen is körülbelül egy a háromhoz aránylik a levelezős és nappalis hallgatók száma. A tanulmány a hallgatói online aktivitást vizsgálja, nagy létszámú nappalis kurzusok látogatottságát, illetve az oktatók által alkalmazott távoktatási módszereket. A kutatás fontos kérdése, hogy tud-e a nappali tagozatos hallgató a megszokott, face-to-face keretektől eltérő tanulási módszertannal önállóan tanulni? Tudjuk-e a hallgatót motiválni az online kurzuson való részvételre? A tanulmány rámutat, hogy a nappali tagozatos hallgatók hamar elvesztették az érdeklődést az online kurzusok felületén található tananyag iránt. Az oktatók közül pedig kevesen próbálkoztak videók feltöltésével vagy online (Zoom, Google Meet) óra közvetítéssel. Az informatikában jártasabb kollégák viszont sokat segítettek az új eszközök, módszerek, ötletek megosztásában az oktatói Moodle fórumon keresztül.

Egy kapcsolódó, kérdőíves felmérésből elemezzük a hallgatói tapasztalatokat az oktató-hallgató kommunikációra, időbeosztásra, önálló tanulási élethelyzetekre vonatkoztatva. Az itt megkérdezett levelező és távoktatásos hallgatók tanulási szokásai, motivációi ugyan eltérnek a nappali tagozatos hallgatókétól, de a probléma közös: a levelező hallgatóknál is elmaradtak a kontaktórák, elsődleges információkat a szelearning portálról tudtak beszerezni a félév teljesítésével kapcsolatban, valamint meg kellett barátkozni az online vizsga rendszerével is.

1. Felsőoktatás és expanszió

„Az oktatási folyamatok területi kutatása a társadalom vizsgálatát jelenti abból a szempontból, hogy a népesség térben lehatárolható csoportjai miként viszonyulnak az oktatáshoz, képzéshez és annak intézményeihez, oktatási formáihoz. Elemzi továbbá az oktatásnak a helyi társadalomra gyakorolt hatását (pl. a népesedésre, vándorlásra), és egyben útmutatót nyújt az intézményhálózat fejlesztéséhez” (Híves 2015: 29).

Martin Trow az egyik legismertebb felsőoktatás-kutató, aki először foglalkozott az oktatás – elsősorban a felsőoktatás – expanziójával, számtalan tanulmányban kifejtve ezt a témát (Trow 1973, 2000). Trow megállapítása szerint a növekedés a felsőoktatásban legalább három területen figyelhető meg: elsőként a hallgatói létszámban, másodsorban az intézmények méretében, végül pedig a megfelelő korcsoport részvételi arányában (Trow 2000).

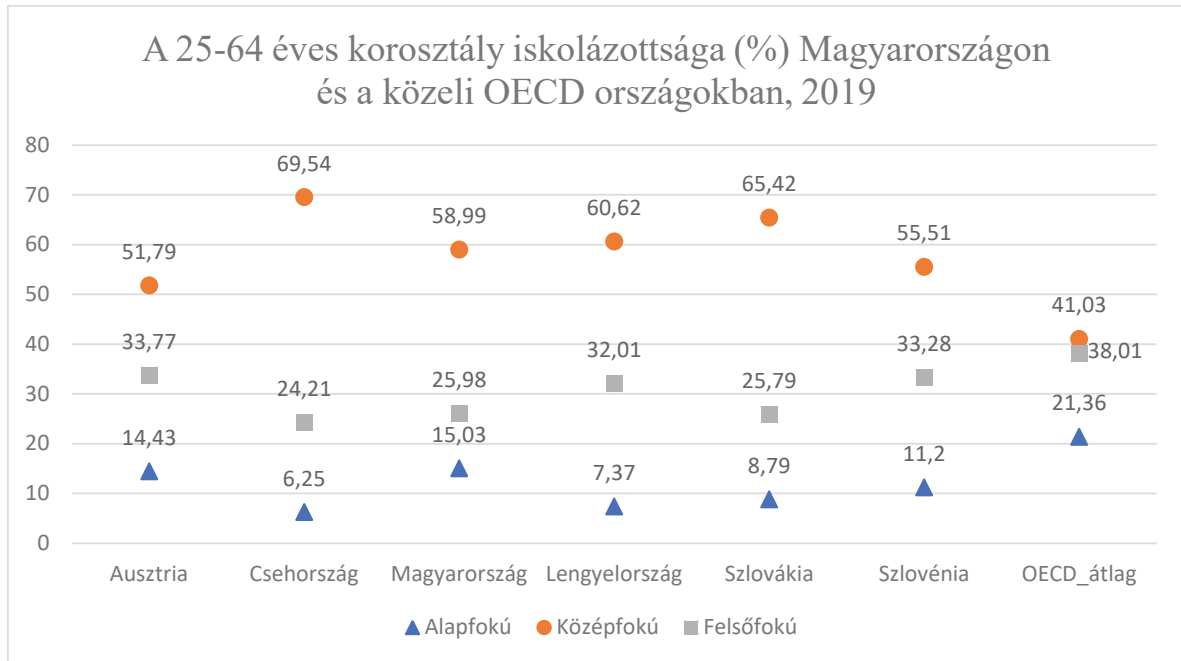
A hazai kutatók közül Hrubos Ildikó ismerteti a hallgatóilétszám-expanzió három szakaszát: az „elit szakasz” a második világháború előtti időszak, amikor 10–15% volt a belépési arány. Az 1945 és 1989 közötti időszak (Magyarországon) csak kisebb mértékben változtatott ezen az arányon. Ezt követte a „tömegességbe való átmenet szakasza”, amely Kelet-Közép-Európában csak a 90-es években zajlott, ahol a 35–50%-os arányt nevezzük tömegességnek. Ezt a szakaszatart a tömegességből az „általánossá” válásba való átmenet követi 50% belépési arány felett. „Az expanzió következtében a felsőoktatás demokratizálódott, a magasabb végzettségi szintű munkavállalók megjelenése hozzájárult a gazdaság fejlődéséhez, a jóléti állam kiépítéséhez” (Hrubos 2016: 539).

Polónyi összefoglaló tanulmánya rámutat: „A felsőoktatás tömegesedésének korábbi társadalmi mozgatórugói jórészt máig megmaradtak, s máig alapvető hajtóerejét képezik annak. Így a középosztályosodás továbbra is meghatározó ereje a felsőoktatási expanzióknak a fejlődő országokban, ahol a fejlődéssel együtt jár a középosztály kiszélesedése, és vele együtt a középosztály tagjainak az a törekvése, hogy gyermekeik számára magasabb iskolai végzettséget biztosítsanak” (Polónyi 2014: 197). A napjainkban is meglévő régi-új expanziós tényezők közül kiemelhető az intézményrendszer fejlődése (K+F tevékenység, innováció), a nemzetköziesítési törekvések (több külföldi hallgató), új képzési formák (MOOCs¹, távoktatás), új korcsoportok (lifelong learning) bevonása (Polónyi 2014; Gaebel 2013).

Egyes vélekedések szerint az informatikai forradalom lerombolta a hagyományos egyetemi értékeket. Hrubos szerint erősödik az az álláspont, miszerint az informatikai forradalom (új IKT lehetőségek, jobb minőségű és bárhol elérhető internet) talaján lehet megoldani a további növekedést. „Az online oktatási-tanulási módszerek kedvezhetnek az interdiszciplináris, holisztikus megközelítéseknek, a gyors alkalmazkodásnak. Új lehetőséget kapnak az általános műveltséghez tartozó területek. A MOOCs nagy esély Európa számára a globális térnyerésre. Hatalmas tanári élmény az igen nagyszámú hallgatóhoz való eljutás. Egyúttal igen nagy felelősség is – itt tényleg nem szabad hibázni...” (Hrubos, 2014: 213).

A hallgatói létszám mellett a megfelelő korcsoport részvételi aránya is fontos jellemző egy adott ország felsőoktatására. Magyarországon a felsőfokú végzettségűek aránya az OECD 2019-es kiadványa szerint 26%, ami elmarad az OECD átlagától (38%). Egyedül a középfokú végzettség terén teljesítünk jól, itt az átlagos 41%-ot meghaladó 59%-os aránnyal számolhatunk (lásd 1. ábra). A kelet-közép-európai térségben lévő országok többségében (pl. Szlovákia, Csehország) 30% alatt van a felsőfokú végzettségűek aránya, míg Ausztria 33,4%-os értékével már megközelíti az átlagot (OECD 2019).

¹ MOOCs: Massive Open Online Courses, Tömeges nyitott online kurzusok.

1. ábra: A 25–64 éves korosztály iskolázottsága (%) Magyarországon és a közeli OECD országokban, 2019. Forrás: https://www.oecd-ilibrary.org/education/adult-education-level/indicator/english_36bce3fe-en (2020)

A magasan képzett munkaerő hozzájárul a regionális versenyképességhez egy szolgáltatási és tudásalapú társadalomban, és alapja a jövőbeli K+F tevékenységeknek. Az innováció a gazdasági fellendülés, a növekedés és a fenntartható fejlődés stratégiái középpontjában áll.

Az oktatás és a kutatás-fejlesztés hatása/jelentősége túlmutat a fejlett régiók kiszolgáltatásán: a humán tőkével kombinálva a régiók innovációs képességének és növekedésének kulcsfontosságú tényezőjét jelenti. E tekintetben az oktatás elősegíti a regionális konvergenciát (Rechnitzer 2009). Az intézmények már új eszközökkel növelik kínálatukat, ami a képzési formák újabb elemeinek alkalmazásában (távoktatás, e-learning) vagy a telephelyi szolgáltatások körének és minőségének megújításában jelenik meg, és a felsőoktatási marketing egyre több elemét alkalmazzák (Kuráth 2007, idézi Rechnitzer 2009).

Az északnyugat-európai fejlettebb régiókban a legmagasabb a felsőfokú végzettségűek aránya. Egyes olyan régiókban is, amelyeket a gazdasági és pénzügyi válság sújtott, jelentős a magasan képzett népesség aránya, például Spanyolországban. Ezek a régiók agyelszívás áldozatai lehetnek, ami abból fakad, hogy a magasan képzett szakemberek számára korlátozott számú álláslehetőség áll rendelkezésre (Rédei 1995).

A magasan képzett munkaerő arányának emelése az EU egyik célkitűzése, amit az Európa 2020 stratégia, a területi menetrend 2020 és az EU kohéziós politikája tükröz. Az Európa 2020 stratégia egyik kiemelt célja a 30–34 év közötti népesség legalább 40%-ának bevonása a felsőoktatásba (High Quality Population 2010).

2. A kutatás módszertana

A tanulmányban a szakirodalmi elemzés után az elérhető hallgatói adatbázisok elemzésére térek ki. A hallgatói adatbázisok a győri Széchenyi István Egyetem adatbázisai, ahol az összes hallgatói létszám a vizsgált 2019/20/1 félévben 12370 fő.

hallgatói adatbázis: NEPTUN	Statisztikai elemzés a hallgatói létszámokról (gyakoriság, átlag). Itt a nappalis és levelező hallgatói létszámokat vizsgáljuk 2001 és 2020 között.
hallgatói adatbázis: MOODLE	Online kurzusok adatainak statisztikai elemzése (létszámok, időpontok), adatok monitorozása automatikus lekérdezéssel.
fórum adatok: MOODLE	„Technikai segítségkérés” oktatói fórum adatainak elemzése, csoportosítása, összefoglalása az alkalmazott új IKT módszerek bemutatásához. Oktatói szöveges vélemények elemzése az online módszerekről.
kérdőíves adatok: saját adatbázis, N=521	A levelező hallgatók körében készült online motivációs felmérés azon kérdéseinek vizsgálata, amelyek a koronavírus-időszakkal összefüggenek. Relevanciavizsgálat, gyakoriságok, átlagok, szöveges válaszok elemzése.

1. táblázat: Az adatbázisok és a hozzájuk tartozó elemzési módszerek

Forrás: saját szerkesztés (2020)

A kérdőíves felmérés adatgyűjtésének és elemzésének módszertana a 4.1 fejezetben olvasható.

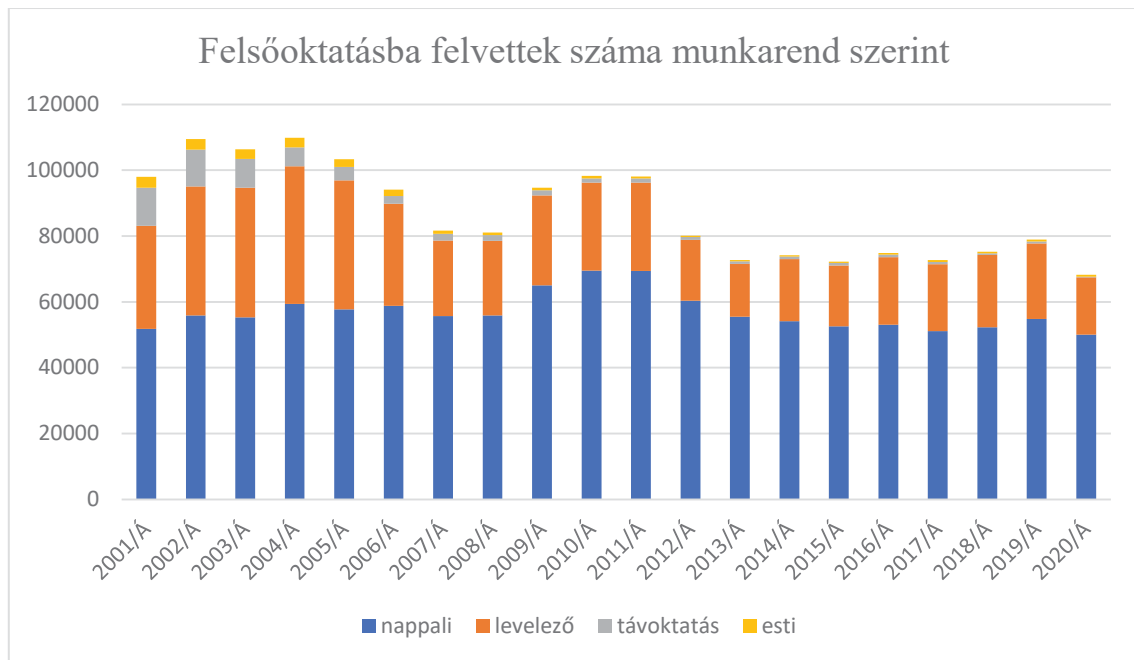
3. A koronavírus okozta expanzió

A 2019/20-as tanév minden szempontból rendkívülinek mondható. A tanév második félévében hazánkat is elérte a koronavírus-járvány, ami az oktatásban 2020. március közepétől kikényszerítette az otthontanulást (digitális oktatás) azonnali bevezetését.

Most mégsem a digitális oktatás egyébként nagyon viszontagságos módszereivel, alkalmazhatóságával szeretnénk foglalkozni, hanem annak kifejezetten expanziós hatásával, ami beteretelte a több ezer nappali munkarendben tanuló hallgatót a távoktatás „folyosóira”. A felsőoktatási intézményeknek mindössze egy hetük volt a kötelező tavaszi szünet elrendelése alatt, hogy megoldást találjanak a nappalis kontaktórák digitalizálására. Ehhez praktikusán a levelező oktatáson már bevált platformokhoz nyúltak (Moodle, CoSpace, Coedu, Microsoft Teams és Google Classroom). Kijelenthető, hogy az egyetemek megbirkóztak ezzel a feladattal, de a tényleges megvalósítás nyilván elég széles skálán mozgott, az éppen csak digitálisnak nevezhető kezdő próbálkozástól (minimalista megoldás: fájlok közzététele) kezdve egészen a valóban professzionális megoldásokig. Egy önálló tanulásra valóban alkalmas tananyag összeállítása több hónapot vesz igénybe módszertani kiegészítésekkel, lektorálással együtt. Tartalmaznia kell a tanulási célokat (a hallgató mire lesz képes a lecke tanulása után), képességeket (saját szavaival el tudja mondani, felsorolni, sorrendbe rakni, kitölteni, kiválasztani egy listából...), ismerteti a tananyagot, majd példákat, tevékenységeket ír le, végül önellenőrző kérdéseket tesz fel (Krankovits–Szörényiné 2018). A másik lehetőség az online (vagy streamelt videós) óratartás, amit a jelen kutatás során végzett felmérés szerint nem sokan választottak ebben az átmeneti időszakban. Vagy kellő rutin hiányában, vagy azért, mert a kudarctól (hibázástól) való félelem nagyobb volt, mint a várható haszon... Pedig a visszajelzések alapján a hallgatók pozitívan fogadták az online órákat, és azt is szerették volna, ha a legtöbb tantárgyból van ilyen.

A 2. ábrán jól láthatóak a felvett hallgatók arányai munkarend szerint. A felsőoktatás felnőtt tanulóinak eltérő tanulási szokásaival Engler Ágnes tanulmányában találkozhatunk (Engler 2014). Akármennyire is felkészült az adott intézmény digitálisan, arra biztosan nincs felkészítve, hogy rövid idő alatt az eddigi levelező hallgatók közel dupláját ellássa

tananyagokkal, infrastruktúrával, módszertani ajánlásokkal és online órákkal. Ez mindenképpen melegágya lehet a tanulási nehézségekkel küzdő hallgatók tömeges leszakadásának. Ennek hatásait a következő félévekben (2020/2021 tanév) fogjuk érezni.

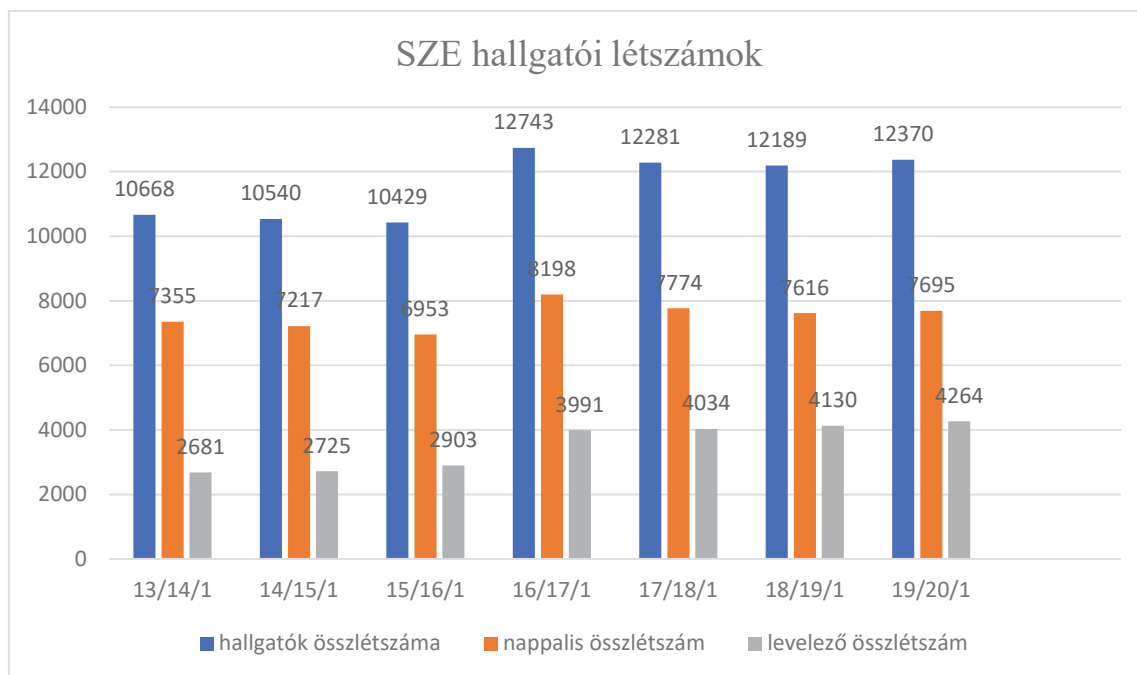

2. ábra: Hallgatók munkarend szerinti megoszlása idősorosan, 2001–2020
Forrás: felvi.hu alapján saját szerkesztés (2020)

3.1. Hallgatói létszámok a Széchenyi István Egyetemen

A hazai hallgatói létszámok és felsőoktatási jelentkezések vizsgálatáról Polónyi János írt az elsők között igényes és kimerítő tanulmányt (Polónyi 2012), valamint foglalkozott a távoktatásos hallgatók létszámadataival is (Polónyi 2019). A Széchenyi István Egyetem a nyugat-dunántúli régió legnagyobb hallgatói létszámmal rendelkező egyeteme. Számos alapképzés, mesterképzés közül lehet választani, de a különböző szakirányú továbbképzésekkel együtt az a választék igazán jelentős, mintegy 290 féle lehet.

Az egyetem hallgatói létszáma évek óta növekszik, jelenleg 12 ezer feletti. Ennek eloszlását az alábbi, 3. ábrán láthatjuk; egészen 2013-ig visszamenőleg gyűjtünk adatokat. A levelező munkarendes hallgatók száma itt is jelentős, figyelni kell erre az oktatási formára is!

3. ábra: SZE hallgatók munkarend szerinti megoszlása idősorosan

Forrás: NEPTUN alapján saját szerkesztés (2020)

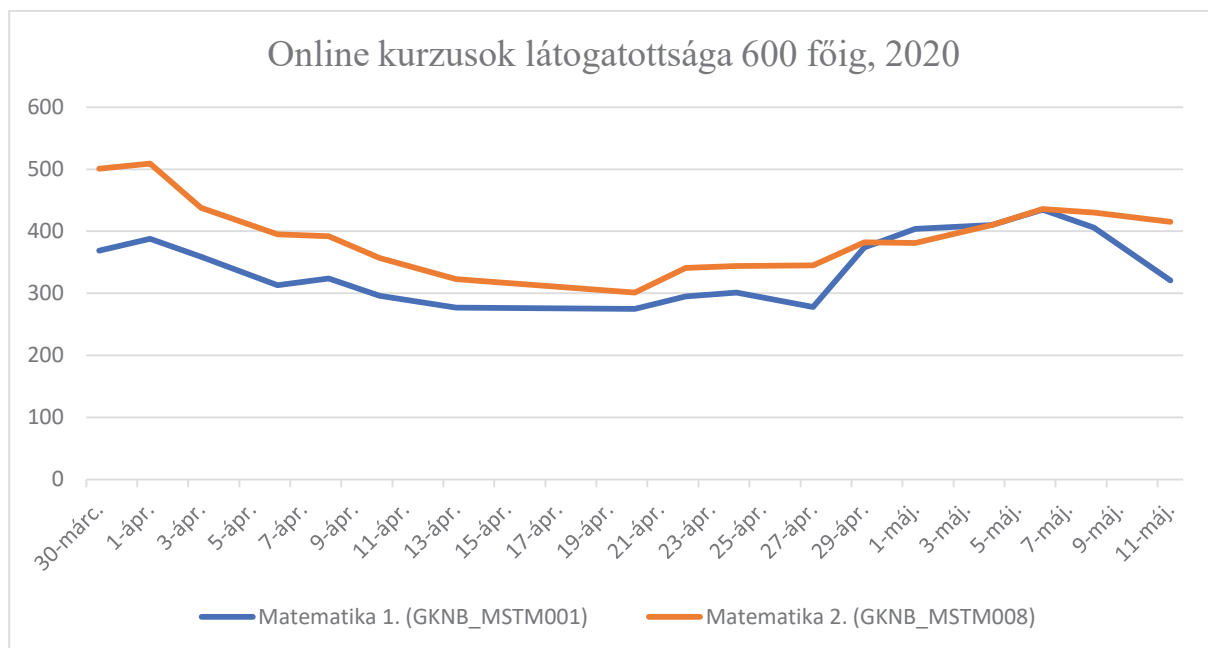
Az országos eloszlás itt is tetten érhető, körülbelül egy a háromhoz aránylik a levelezős és nappalis hallgatók száma. Figyelemre méltó, hogy vidéki egyetemként a hallgatói létszám az elmúlt hét évben folyamatosan nőtt, az összlétszám 2013 óta 15 százalékkal emelkedett.

3.2. Moodle-kurzusok online látogatottsága a távoktatás (koronavírus) idején

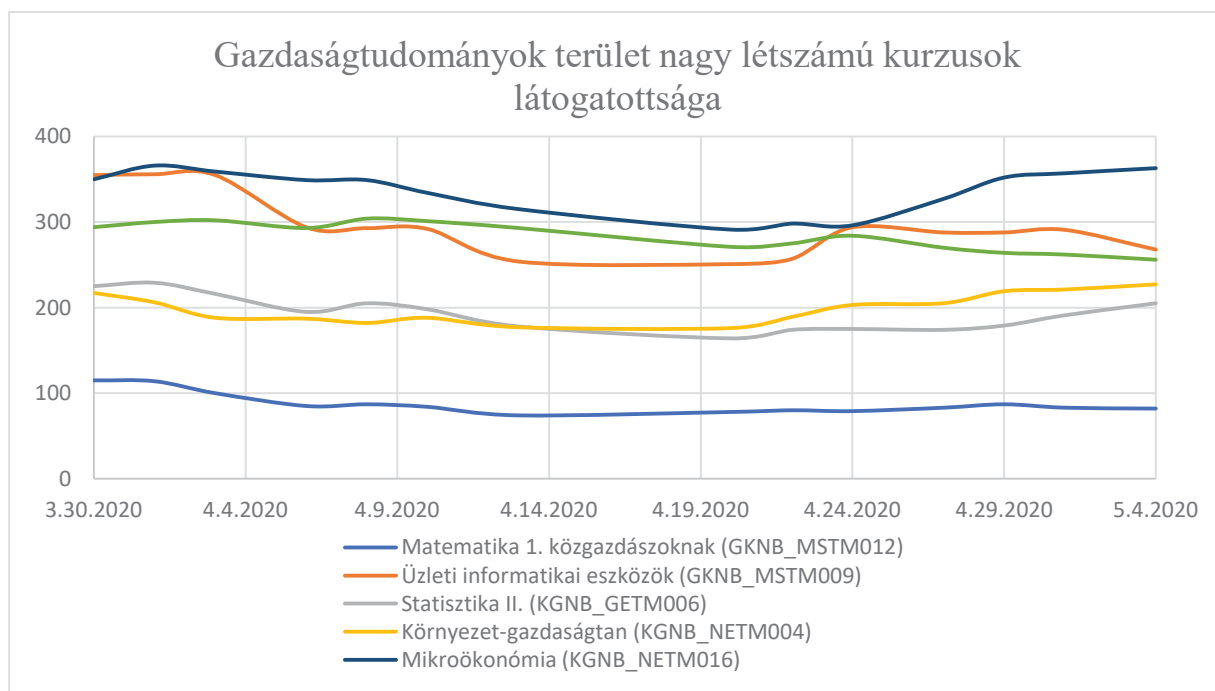
A nagy létszámú kurzusokon a normál nappali menetrend szerint a hallgatói jelenlét adminisztrálása nehézkes, egy előadáson lényegében csak papír alapon oldható meg. Ilyen korábban nem is nagyon volt, leszámítva néhány lelkes kollégát, aki katalógust vezetett több-kevesebb sikerrel. A jelenlegi helyzetben viszont március közepétől közel 2 hónapon keresztül monitorozni lehetett a nappalis kurzusok online látogatottságát a szelearning (Moodle) rendszeren. Megjegyzendő, hogy még ez a belépés sem jelenti feltétlenül azt, hogy a hallgató valóban aktívan részt vesz a képzésben.

A nagy létszámú kurzusokon belül két csoportot emeltünk ki: a gazdaságtudományi kurzusokat 350-től 400 főig (5. ábra) és a különösen nagy, 600 fős matematikakurzusokat (4. ábra). Megfigyelhető, hogy a létszámok változása (adott időpontban a 10 napnál nem régebben belépő hallgatókat mértük) adott kurzuson belül az időszak végéig nem mutat nagy kiugrásokat, de a kurzusok látogatottsága eltérő. Az alacsony látogatottság magyarázható a tárgy online tartalmának nem megfelelő minőségével, hogy nem kötötték ki az aláírás feltételeként az aktív részvételt, vagy a tárgy teljesíthetőségét a hallgatók eleve lehetetlen küldetésként élték meg, így ez több okra vezethető vissza. Kövecsesné tanulmányában így fogalmaz: „Az *ingerfalók* jelzővel is illetett generáció kisgyermek korától kezdődően rengeteg ingerrel, információval találkozik. Ez az ingerküszöb eltolódásához is vezet, mely a tanulási motiváció változását is magával hozza. Többek között ennek is következménye a monotóniatűrési csökkenése és az információs türelmetlenség” (Kövecsesné Gósi 2020: 106).

A félév végére főleg a vizsgamódszerek kihirdetésének, valamint a beadandó feladatok kiírásának köszönhetően újra elérte a kezdeti szintet a látogatottság.

4. ábra: Online kurzusok látogatottsága matematika nagylétszámú tárgyakon, 2020
Forrás: szelearning portál saját szerkesztés (2020)

5. ábra: Online kurzusok látogatottsága gazdaságtudományi terület nagy létszámú tárgyain, 2020
Forrás: szelearning portál saját szerkesztés (2020)

A visszaesés vagy mélypont itt is április 20. körül következett be, ami az otthontanulás 5. hete volt. A kurzusok tananyaggal való feltöltése ugyan az oktató kollégák feladata volt, de ennek monitorozását is elvégeztük; a fent lévő anyagok, tanulási útmutatók (pdf, word), letölthető feladatok, valamint minta vizsgafeladatok meglétét hétről hétre egy tanszéki kolléga ellenőrizte. Az ellenőrzést szintén lekérdezéssel, automatikusan is támogattuk, valamint manuálisan is elvégeztük.

3.3. Vizsgaidőszak a koronavírus idején, 2020 tavaszán

A megnövekedett terhelés nemcsak a szelearning portált érintette, hanem a Felnőttképzési Központ munkáját is. Ők azok, akik a több ezer e-learning rendszerben vizsgázó hallgatót eddig is koordinálták a vizsgaidőszakban két helyszínen, amíg a jelenléti vizsgáztatás volt meghatározó. Az előző félévben ez másképp zajlott, bevezettük a távvizsga lehetőségét online felügyelettel. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a hallgató az otthonában vizsgázott, saját számítógépén, és közben az oktató/felügyelő egy Google Meet ablakban felügyelte a vizsgát.

A technikai megvalósítás hasonló volt a már bevált, jelenléti oktatás során alkalmazott módszerhez, a vizsgafeladatokat a coedu (coedu.sze.hu) portál vizsgaszervere szolgáltatta a hallgatók által megszokott formában (mivel az oktatási anyagok modulzáró tesztjei is ebben készültek).

A normál, azaz előző éveshez (2018/19/2) képest extra terhelést jelentett, hogy olyan oktató is a coedut választotta, aki korábban papíron íratott vizsgát, akár nappalin is, mivel a távvizsgarendszer jogszabályilag és technikailag is kivitelezhető volt. Például a jogászok is coeduban írták a nagy létszámú kurzusok vizsgáit, de ez a műszaki szakokon is előfordult olyan tárgyakból, melyekből korábban nem. Illetve számos nappalis képzésű tárgyból, ahol ez korábban egyáltalán nem volt jellemző.

A 2019/20/2 vizsgaidőszak összesen 10 hétig tartott, és a számok mindent elmondanak. A 2019/20/2, tavaszi vizsgaidőszakban 427 tantárgy és 469 kurzus futott, ami 167 oktató kolléga közreműködésével történt. Támogatta a vizsgát 10 felügyelő kolléga a technikai támogatás felületen. Tantárgyanként 20–20 vizsgasor volt ténylegesen.

3.4. Online tapasztalatok, SZE-videotórium lehetősége, új módszerek

A szorgalmi időszakban a szelearning Moodle rendszerében az oktatók egymást segítve oktatói tapasztalatok fórumokon (illetve technikai segítségkérés fórumon) gyakran kommunikáltak egymással. A 2019/20/2 félév zárásaként egyik ilyen téma a videós tapasztalatok megosztása volt. Mint korábban említettük, viszonylag kevés kolléga próbálkozott ezzel a közléssel, itt is mindössze 9 fő osztott meg tapasztalatokat. Ezekből igen érdekes részletek derültek ki, de természetesen általános következtetésre ez nem alkalmas.

A kivitelezést tekintve az alábbi kategóriákat láthattuk:

- teljes tanóra (előadás vagy gyakorlat) videófelvétele,
- teljes tanóra streamelése,
- rövid oktató, bemutató videó készítése,
- prezentáció hangalámondással,
- egyéb: klasszikus tantermi, táblánál megoldott gyakorlati példa, 16, ill. 30 perc időtartamban.

A felhasznált eszközök tekintetében leginkább a saját vagy egyetemi laptop, saját mobiltelefon, esetleg digitális rajztábla került elő. A használt szoftverek már nagyon széles skálán mozognak, aki online tartott órát, az leginkább a Google Meet, letsmeet és Zoom felületeket használta. Videórögzítő szoftverek közül az OBS, vokoscreen (linux), Zoom; videóvágó szoftverek közül a VirtualDub, Adobe Premier Pro, Moveavi, Active Presenter, OpenShot Video Editor (linux), ShotCut, Pinnacle Studio 19, VidCutter volt sokak kedvence. A feliratok készítéséhez: <https://www.vtt-creator.com/editor> online szerkesztőt, Gromit; a képernyő rögzítéshez: Kazam, SimpleScreenRecorder szoftvereket ajánlottak egymásnak a kollégák. A felvett videók megosztásához a Youtube illetve a SZE videotórium (<https://szegyor.videotorium.hu/>) oldalakat részesítették előnyben az oktatók.

„Kizökkent világ” – Szokatlan és különleges élethelyzetek: a nem-konvencionális, nem “normális”, nem kiszámítható jelenségek korszaka?

XXIV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete

3.5. Tapasztalatok – oktatói vélemények

Az egymással megosztott tapasztalatok közül jó néhány érdekes téma felmerült, ezekből szeretnénk néhányat kiemelni:

„Ezek a videóalapú kurzusok tényleg több 100 órányi munkát emésztenek fel. Nálam 200 óra biztos volt, de szerintem több is. A vágás, még ha ügyes vagy, és kevés helyen is kell hozzájárulni nagyon hosszú időt vesz igénybe.”

„Mivel nem kevés munka van egy ilyen anyagban, az egyetemnek mielőbb tisztázni kell, hogy kinek milyen joga van az elkészült videóhoz.”

„Érdeemes rövidebb, 20–25 perces blokkokra felbontani a videókat, mert a hallgatók a gyors menetekhez szoktak hozzá.”

„Másik fontos észrevétel, hogy mi hajlamosak vagyunk funkcionálisan megközelíteni az oktatás ilyen eszközeit, viszont az oktatott nemzedék esztétika, technológiai professzionalitás, élménygazdagság alapján értékeli ezeket.”

„Jó videót készíteni roppant nehéz, az enyémen is érződik az amatőr jelleg. Viszont az egy gyakorlat anyagát kitevő videók elkészítésével így is kb. 3 gyakorlat idejét töltöttem el, egyszerűen nem fért bele pl. profi vágás.”

„A hallgatók nagyon hálásak voltak, hogy bár bizonyos korlátozások között, de hasonló élményben részesültek, mintha élőben tartottuk volna az órát. Az órák végén szoktam visszajelzést kérni, s ott mondták vagy írták chatablakba a visszajelzéseket. Kétszer is ünnepnapra esett az óránk időpontja, de ők kérték, hogy akkor is tartsuk meg. Volt, hogy már vége lett volna a hivatalos időnek, de ők kérték, hogy még csináljunk ilyen, meg olyan feladatokat, nem bánták, hogy már 120 perce dolgozunk. Talán ezek is mind implicit visszajelzések.”

4. Kapcsolódó kérdőíves adatfeldolgozás

A tavaszi félévben egy tudományos kérdőíves adatgyűjtés keretében a felnőttképzés hallgatóinak küldtünk ki egy több kérdésből álló, összetett, motivációs kérdőívet a Neptun rendszeren keresztül. Az itt megkérdezett levelező és távoktatásos hallgatók tanulási szokásai, motivációi ugyan eltérnek a nappali tagozatos hallgatókéitól, de az elemzésbe bevont kérdések kifejezetten olyanok, amelyek a nappalis és levelező hallgatókat is azonos módon érinthetik.

Az elérhető információkkal, azok minőségével, az oktatók elérhetőségével kapcsolatos hallgatói tapasztalatok véleményünk szerint jól mutatják a vizsgált időszak hallgatóinak általános bizonytalanságát a tanulási folyamatban. A megváltozott helyzet miatt sokan kényszerültek „home office”-ba, így a nappalis hallgatót is ugyanolyan problémák sújtották, mint a levelezőst. Hirtelen együtt volt összezárva a család, a szülők dolgoztak, a hallgatók és esetleg kisebb testvéreik osztoztak a digitális eszközökön, és meggyűlt a bajuk az időbeosztással is. Mindezek alapján érdemes megvizsgálni a hallgatói véleményeket a kapcsolódó kérdőíves felmérésből is.

4.1. A kérdőív módszertana

A kérdőíves adatgyűjtés a Széchenyi István Egyetem távoktatásos és levelező hallgatói körében történt. A felmérést a Felnőttképzési Központtal együttműködve készítettük. Az online kérdőívet, amely összesen 42 kérdésből állt, minden aktív státusszal rendelkező távoktatásos és levelező hallgató megkapta a Neptun rendszeren keresztül. A kérdőív, melynek kitöltése anonim, a következő kérdéscsoportokat tartalmazza:

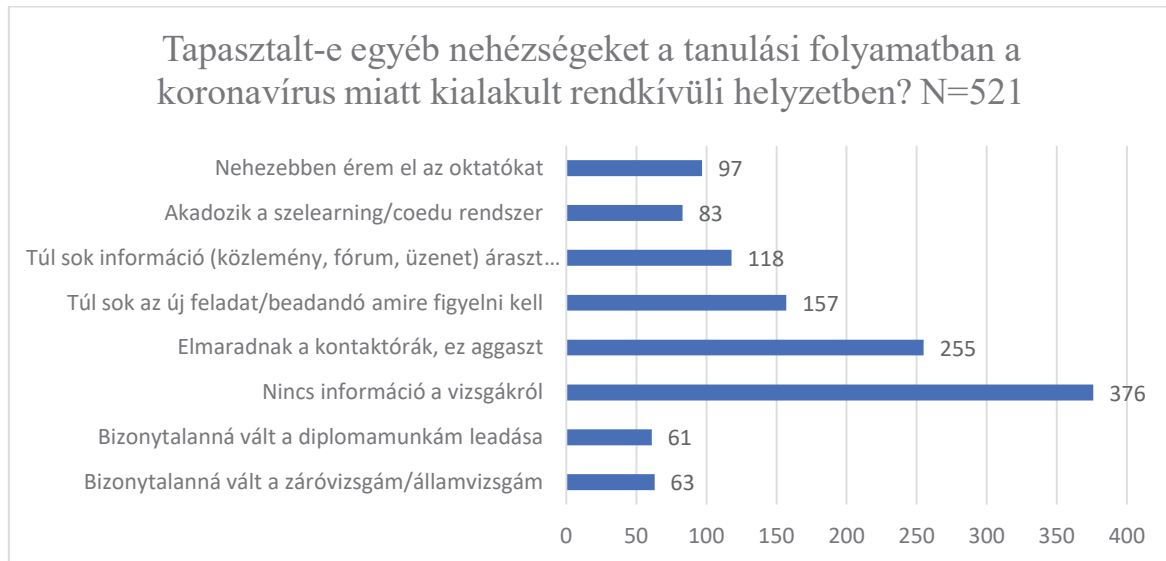
- Szocio-demográfiai adatok,
- Pályaválasztás, jelentkezés,
- Egyetemmel kapcsolatos benyomások,

- Tanulási módszerekkel-motivációkkal kapcsolatos kérdések,
- Covid-19-járvánnyal kapcsolatos tanulási folyamatra vonatkozó kérdések.

Az adatgyűjtés időtartama a 2020.04.07. és 2020.06.20. közötti időszakra esik. A visszaküldés aránya 14,8 %-os, összesen 521 kitöltött kérdőív került feldolgozásra.

4.2. Eredmények

Az első kérdésben, ami a vírus helyzettel foglalkozott, arra kérdeztünk rá, hogy tapasztaltak-e a hallgatók egyéb nehézségeket a tanulási folyamatban kifejezetten a koronavírus miatt. A válaszok relevanciaelemzését a 6. ábra mutatja.

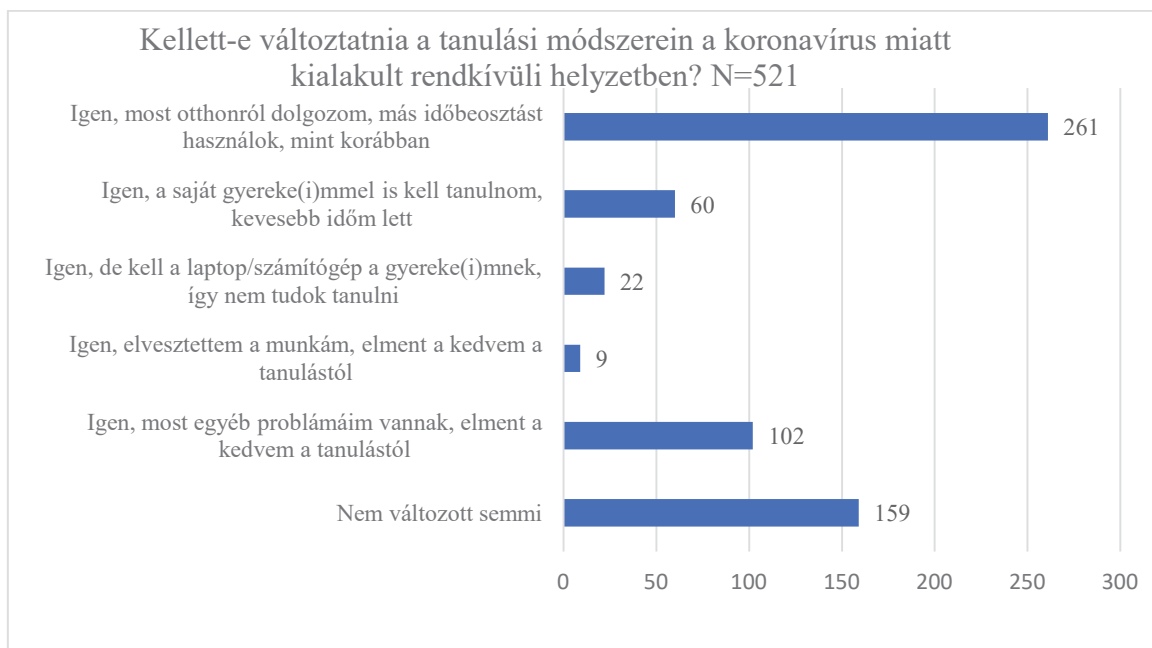

6. ábra: Tanulási folyamat nehézségei a koronavírussal összefüggésben, 2020

Forrás: saját szerkesztés (2020)

A leginkább destabilizáló tényező a hallgatók szerint, hogy nincs elegendő információ a vizsgákról (72%), valamint elmaradtak a szokásos hétfégi kontaktórák (50%), valamint túl sok új feladatot, beadandó feladatot kellett készíteni az egyes tárgyakból vizsga helyett (30%).

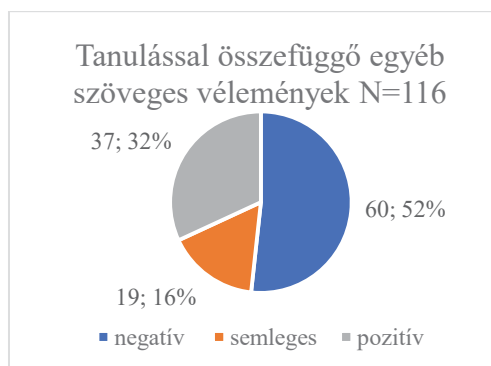
A következő kérdés a tanulási módszerek változására kérdezett rá (7. ábra). Itt jellemző, hogy a kialakult helyzetben más időbeosztást kellett alkalmazni a hallgatóknak (50%), illetve egyéb problémák miatt elment a kedvük a tanulástól (19,5%). A hallgatók 74 százalékának kellett változtatnia a tanulási szokásain.

7. ábra: Tanulási módszerek változása a koronavírussal összefüggésben, 2020

Forrás: saját szerkesztés (2020)

A hallgatók rövid szöveges válaszokban is megadhatták észrevételeiket, ezek osztályozásakor 3 csoportot állítottunk fel, egy jellemzően pozitív hozzászólásokat tartalmazót, egy negatívát és egy semlegest. A kitöltött válaszok száma 116 volt, ezek eloszlását a következő, 8. ábra mutatja.

8. ábra: A szöveges válaszok csoportosítása a kérdőíves felmérésből, 2020

Forrás: saját szerkesztés (2020)

4.2.1 Jellemzően negatív hozzászólások (52%)

- „A kialakult helyzet miatt épp elég stressz ér engem: a munkahelyemen online kell oktatnom, folyamatosan adatot kell szolgáltatnom a munkaadómnak. Ehhez még hozzájárul sajnós az egyetem is. A rengeteg határidős beadandó, amivel elárasztottak bennünket. Felőröl a bizonytalanság, hogy nem tudom, le tudom-e adni a szakdolgozatomat május 11-ig. Le tudok-e államvizsgázni? Vagy hogyan fog történni az államvizsga és mikor? Nagyon rossz ez a bizonytalanság. Nem szabadna a hallgatókat tájékoztatás nélkül hagyni.”
- „A feltöltötték az anyagot, dolgozzam fel és számoljak be róla megoldás elvette a kedvem!”
- „A felvett vizsgás tantárgyaim közül még mindig akad olyan, amihez az oktatók nem töltöttek fel semmilyen anyagot.”

- „Számonkérés több esetben beadandó formában történik, amelyet ebben az időszakban munka mellett nehéz 1–1,5 hónap alatt teljesíteni. Úgy érzem, ebben az esetben egy aktuális téma feldolgozásán kívül további tudásra nem teszek szert.”
- „A vírus "közelében" dolgozom. A vizsgaidőszakra biztos nem lesz vége. A coedus vizsgákra annyi embert biztos nem lehet engedni egy helyre. Szerintem valahogy a szelearningen vagy a Neptunon keresztül kéne a vizsgákat teljesíteni, ugyanolyan coedus vizsgákat, viszont valamilyen nehezítéssel, mivel otthon egyedül tudnád kitölteni. Pl. kevesebb idő állna rendelkezésre stb.”
- „Se munka, se egyetem. Megbolondulok itthon. :)))”
- „Egyáltalán nem tetszett a szakmai gyakorlati hely hozzáállása, hiába a több éves szerződéses viszony az egyetem és közte, idegennek neveztek, és el kellett hagynom a gyakorlati helyet úgy, hogy már egy munkahetet ledolgoztam a járvány alatt. Bár véleményem szerint a tanulmányi szerződés akár munkaszerződésnek is felfogható. Így az idegen megnevezés elég rosszul érintett, főleg, hogy a maradék két napra majd 50 ezer forintot fordítottam, hogy megfeleljek a felém támasztott követelményeknek. (Saját gépjárművel utaztam vissza, mert az operatív törzs ezt javasolta, a kollégiumokat bezárták, így fizető vendéglátásban foglaltam szállást). Mikor kértem, hogy az előző hétről kaphassak igazolást, a válasz annyi volt: "most nem ez a legfontosabb". Véleményem az egészről, hogy ilyen hozzáállást és problémamegoldást nem szívesen tanulnék még gyakorlati szinten se.”
- „Az oktatókat teljesen hidegen hagyják a felvetett problémáink, ötleteink.”
- „Egészségügyi dolgozóként a frontvonalban teljesítünk. A mindennapi stressz, a gyerekekkel való otthontanulás nagyon sokat kivesz belőlünk. Jó lenne, ha ezt most figyelembe vennék, hiszen nagyon nehéz így felkészülni a vizsgáinkra.”
- „Hiányoznak a személyes találkozások tanárokkal, a többi hallgatóval. Hiányzik Győr is, nagyon megkedveltem. Jónak tartanám, ha a tanárok pl. az elmaradt előadásokat leadnák. Nem feltétlenül élőben, és nem is muszáj képpel. Hanganyagokkal, melyeket kötetlenül hallgathatnánk, sokat segítenének.”

4.2.2 Jellemzően pozitív hozzászólások (32%)

- „Pozitív tapasztalat az egyetem rugalmassága a megváltozott helyzettel szemben.”
- „Az online vizsga számomra nagyon nyugodt körülmények között zajlott. Megnyugtató, hogy otthon, a saját környezetemben nyugodt körülmények között vizsgázhattam. A könyvtárban állandóan az a rengeteg ember, aki tolong a bejutásért, az állandó hangzavar, mikor épp nagyon benne vagy a vizsgában. Egymás nyakába kell ülni és menni, hogy legyen hely leülni megcsinálni a vizsgát, biztosan közbeszól valaki, mikor épp dolgozol a feladatokkal. Az online vizsga egy nagyon jó megoldás volt, és szerintem az oktatókkal is megfelelő volt a kapcsolat.”
- „Gördülékenyen meg lett szervezve a vizsgaidőszak! Számomra nagyon pozitív!”
- „Ugyanúgy otthonról is leadta az előadást az eladó, mintha bent lett volna. Így kényelmesebb neki is, nekünk is.”
- „Nagyon tetszett a távvizsgarendszer, egyszerűbb és kevésbé volt stresszes, mégis ellenőrzött keretek közt vizsgáztunk.”

Következtetések

Az egyetemi hallgatói létszámok borzasztóan nagyok, különösen, ha digitális oktatási formáról van szó. Ez jellemzően a vizsgaidőszakban probléma, az online oktatás bevezetését elfogadta a hallgatói közösség, az oktatóknak viszont okozott módszertani problémákat a háttérben. A nappalis hallgatókat is sokkolta a vírus és a számonkérések bizonytalansága. A tavaszi időszakban nagyon hullámzott a részvételi arány az online órákon, de mindenképp elmaradt a várakozásoktól. A távoktatásos és levelező hallgatók elvileg jobban hozzászórtak ehhez, de a kérdőív alapján nagyon nagy volt ott is a kilátástalanság. (72% szerint nincs információ a vizsgához), valamint elmaradtak a szokásos hétvégi kontaktórák (50%), illetve túl sok új beadandó feladatot kellett készíteni az egyes tárgyakból vizsga helyett (30%).

Új kihívások elé állította az élet a családos, felnőtt hallgatókat: nehézségek alakultak ki a tanulási folyamatban: „Nem tudtam tanulni a munka/gyerekek mellett”, „Nem erre voltam felkészülve” stb. (50% más időbeosztással tanult). A hallgatók pozitívnak értékelték az egyetem intézkedéseit, illetve üdvözölték a távvizsga-rendszer bevezetését, ami rugalmasabbá tette az életüket a vizsgaidőszakban. Ezeket az előnyöket érdemes minél nagyobb arányban átmenteni értékként a vírus utáni, normál időszakokra is.

Irodalom

- Engler Á. 2014. *Hallgatói metszetek. A felsőoktatás felnőtt tanulói*. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ.
- Gaebel, M. 2013. Massive Open Online Courses. *EUA Occasional Papers*. European University Association. <http://www.eua.be/publications/eua-reports-studies-andoccasional-papers.aspx>.
- High Quality Population 2010. <http://mapfinder.espon.eu/?p=2386> (letöltve 2018. 06. 08.)
- Híves T. 2015. *Területi oktatáskutatás*. Pécsi Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs.
- Hrubos I. 2016. A digitális campus. *Educatio* (4): 538–545.
- Hrubos I. 2014. Expanzió – határok nélkül. *Educatio* (2): 205–215.
- Krankovits M.–Szörényiné K. I. 2018. Eltűnik-e a tér a távoktatással? *Tér-Gazdaság-Ember* 6(2): 51–66.
- Kövecsesné Gósi V. 2020. Supporting the Learning of Teaching Students with Digital Tools. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences* 10(4): 105–124.
- Kuráth G. 2007. A hazai felsőoktatási intézmények regionális hatásának vizsgálata a beiskolázási marketingmunkában. *Tér és Társadalom* (4): 95–110.
- OECD 2020. *Education at a Glance 2020*. OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.
- Polónyi I. 2012. Honnan jönnek a hallgatók? *Educatio* (2): 244–258.
- Polónyi I. 2014. Régi, új felsőoktatási expanzió. *Educatio* (2): 1–21.
- Polónyi I. 2019. Vigaszág vagy királyi út. *Educatio* (4): 767–782.
- Rechnitzer J. 2009. A felsőoktatás térszerkezetének változása és kapcsolata a regionális szerkezettel. *Educatio* 18(1): 50–63.
- Rédei M. 1995. Internal Brain Drain. In: Fullerton, M.–Sík E.–Tóth J. (szerk.): *Refugees and Migrants: Hungary at a Crossroads*. Institute for Political Science of the HAS. Budapest, 105–117.
- Trow, M. 2000. From Mass Higher Education to Universal Access: The American Advantage. *Minerva* 37(4): 303–328.
- Trow, M. 1973. *Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education*. Carnegie Commission on Higher Education Berkeley, California: 57.